

ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA KOJI SE TIČU ZDRAVLJA TOKOM PANDEMIJE IZAZVANE COVID-19 VIRUSOM

THE PROTECTION OF DATA CONCERNING HEALTH DURING THE COVID-19 VIRUS PANDEMIC

Derviša Fetić, MA prava
Univerzitet u Zenici
Zenica

REZIME

Ovoj rad sadrži pregled zakonskih akata kojima se garantira pravo na zaštitu ličnih podataka koji se tiču zdravlja. Posebno je razmatrano postupanje državnih organa u vrijeme pandemije COVID-19 virusom, Rješenje Agencije za zaštitu ličnih podataka u vezi sa objavljivanjem spiska osoba kojima je određena mjera izolacije i samoizolacije, a koje nisu prekršile iste uz navođenje ličnih podataka sa imenom, prezimenom, adresom, brojem telefona.

Ključne riječi: lični podaci, zdravlje, GDPR, COVID-19, ljudska prava

ABSTRACT

This paper provides legal overview that guarantees right to data protection concerning health. In particular there will be considered acting of the state institutions during tje COVID-19 pandemic, Data protection agency decision concerning on publishing a list of persons that has been assigned a measure of isolation or selfisolation who did not violate measures with perosnal data- name, surname, adress, phone number included.

Keywords: personal data, health, GDPR, COVID-19, human rights

1. UVOD

„Što po svojem poslu budem saznao ili vidio, pa i inače, u saobraćaju s ljudima, koliko se ne bude javno smjelo znati, prešutjet ću i zadržati tajnu“ iz Hipokratove zakletve

Krajem 2019. godine, tokom 2020. godine, pa i u 2021. godini svijet se iznenada našao u vanrednoj situaciji izazvanoj pandemijom COVID-19 virusa. Pandemija je uticala na sve aspekte života: od ekonomije, obrazovanja, zdravstvenog sistema, socijalnog i kulturnog života, sa posljedicama koje su se ogledale između ostaloga i u ograničavanju i ugrožavanju osnovnih ljudskih prava. U fokusu ovog rada bit će uticaj pandemije na poštivanje i ograničavanje ljudskih prava, tačnije prava na privatnost i prava na zaštitu ličnih podataka koji se tiču zdravlja. U vrijeme kada su nadležna tijela za sprječavanje širenja pandemije u većini država svijeta uvodila mjere poput ograničavanja slobode kretanja, zabrane napuštanja mjesta prebivališta i

stalnog boravka, mjere izolacije, prikupljanje podataka o kontaktima i kretanje oboljelih koristilo se u svrhu zaštite javnog zdravlja i javnog interesa, te sprečavanja širenja bolesti. Postavlja se pitanje da li je to prikupljanje podataka bilo zakonito? Da li se sa prikupljenim podacima postupalo u skladu sa zakonom i u svrhu, te da li je objavljivanje ličnih podataka u svrhu zaštite javnog interesa, zaista i neophodno?

2. ZAŠTITA LIČNIH PODATAKA PACIJENATA U MODERNO DOBA

Naučna otkrića moderne i medicine koja u sebi sadrži IT (informacione tehnologije) nose koristi, ali i moguće pojave manipulacije, eksperimentiranja i zloupotrebe prava privatnosti, dostojanstva ljudskoga života, tijela i zdravlja. Ovakav razvoj tehnologije postavlja pred pravnike pitanje na koje je prijeko potrebno naći odgovor, a to je zaštita ličnih podataka pacijenata.[1] Podaci o zdravstvenom stanju pacijenata su se prikupljali odavno u vidu fajlova odnosno zdravstvenih kartona koji su pohranjivani u odgovarajućim zdravstvenim ustanovama u fizičkom obliku, te je pristup istim bio ograničen samo na medicinske radnike zaposlene na određenim radnim mjestima, odnosno na ljekare i medicinske tehničare u ambulantomama. Danas se ti podaci prikupljaju i pohranjuju elektronski u sistemima koji su međusobno povezani, te je pristup podacima pacijenata omogućen svim zaposlenim u okviru jednog sistema, kao što je npr. Zavod zdravstvenog osiguranja Zeničko-dobojskog kantona (AIS – ambulanti informacioni sistem, BIS – bolnički informacioni sistem, odnosno e-medIT sistem). Osim toga na tržištu postoje različite aplikacije i uređaji za mjerenje različitih parametara: koliko koraka je određena osoba napravila u toku dana, stanje tlaka, broj otkucaja srca, a koji se pohranjuju kod kreatora/vlasnika aplikacija i koriste u različite svrhe, najčešće komercijalne i bez direktne kontrole nosioca podataka. [2] Iako na prvi pogled tako ne izgleda, svi ovi parametri predstavljaju također lične podatke. U svijetu tehnologije postoje mnogobrojne „besplatne“ aplikacije za mjerenje navedenih parametara, ali plaćanje se vrši ustvari upravo „ličnim podacima“ koji se prikupljaju i koriste u različite svrhe.

3. PRAVNI OKVIR

Zaštita ličnih podataka pacijenata predstavlja dio prava garantiranih Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, tačnije članom 8. – pravo na poštivanje privatnog i porodičnog života, doma i dopisivanja.[3] U vezi sa ovim pitanjem odlučivao je i Sud za ljudska prava u Strasborugu u nizu slučajeva, a ovdje ćemo spomenuti slučaj Z. protiv Finske [4]. Naime, radilo se o krivičnom postupku koji je vođen protiv supruga gospođe Z. koji je bio optužen za silovanje, ali s obzirom na činjenicu da su žrtve silovanja bile zaražene HIV-om, bilo je potrebno dokazati kako je on znao prije nego je počinio ta krivična djela da je zaražen virusom HIV-a i tada su se ta djela mogla okvalificirati kao pokušaj ubojstva. Budući da je gđa Z. bila HIV pozitivna, a nakon što je gđin Z. uhapšen utvrđeno je kako je i njen suprug HIV pozitivan, postavilo se pitanje je li on mogao pretpostavljati da je kroz sve to vrijeme bio nositelj virusa. Kako bi utvrdili tu činjenicu, sud je zatražio liječnički karton gospođe Z. i time su postali dostupni podaci ne samo o njenoj bolesti zbog koje je istraživan njen karton, već i ostale analize i krvne pretrage koje je radila, ranije bolesti, njeno psihičko stanje i jedan pogled na kvalitet njenog života, koje sve činjenice nisu bile usko povezane s postupkom. Viši sud je svoju presudu donesenu po žalbi objavio novinarima, i to na način da su prikriivena imena oštećenica, ali ne i gđe Z., kao okrivljenikove supruge. Evropski sud za ljudska prava nije smatrao neopravdanim uvid u liječnički karton tužiteljice, budući da su se u njemu nalazile činjenice koje su bile značajne za krivični postupak koji se vodio pred sudom, ali nisu smjeli svi dobiveni podaci biti uključeni u sudski spis, već samo oni koji su se ticali slučaja, a trebalo je staviti napomenu kako su dobiveni i drugi podaci i onemogućiti pristupavnosti svim podacima koji nisu usko relevantni za slučaj. U ovom postupku oštećena je osoba zahtijevala 2.000 000 finskih maraka, a Evropski je sud dosudio 100.000 finskih maraka na ime naknade štete.

Osim navedene Konvencije pitanje zaštite ličnih podataka pacijenata obuhvataju i norme Konvencija o zaštiti pojedinaca u vezi sa automatskom obradom ličnih podataka (Konvencija 108) Vijeća Europe, Direktiva 95/46/EC o zaštiti pojedinaca u vezi sa obradom ličnih podataka i slobodnom protoku takvih podataka (*Data Protection Directive*), član 8. Povelje o osnovnim pravima Evropske unije – pravo na zaštitu ličnih podataka i Opće uredba o zaštiti ličnih podataka Evropske unije (216/679). Konevencija 108 tačno ne navodi da podaci koji se odnose na zdravlje ljudi spadaju u lične podatke, no u objašnjenjima je dostupan stav da se informacije koje se tiču prošlosti, sadašnjosti i budućnosti, psihičkog i mentalnog zdravlja, upotreba alkohola ili narkotika imaju smatrati ličnim podacima koji se tiču zdravlja.

Direktiva 95/46/EC uvodi pojam „medicinskih podataka“ (*medical data*), kao posebne kategorije osjetljivih podataka. Obrada ovih podataka dozvoljena je jedino u preventivne svrhe, svrhu uspostavljanja dijagnoze, radi pružanja pomoći i liječenja i menadžmentu zdravstvenih ustanova.[5] Opća uredba o zaštiti ličnih podataka tretira podatke o zdravlju kao posebnu kategoriju ličnih podataka čija je obrada izričito zabranjena. „Zabranjuje se obrada osobnih podataka koji otkrivaju rasno ili etničko podrijetlo, politička mišljenja, vjerska ili filozofska uvjerenja ili članstvo u sindikatu te obrada genetskih podataka, biometrijskih podataka u svrhu jedinstvene identifikacije pojedinca, podataka koji se odnose na zdravlje ili podataka o spolnom životu ili seksualnoj orijentaciji pojedinca.“ [6] Međutim, u uvodnom dijelu Uredbe propisano je da bi se odstupanja od zabrane obrade osjetljivih kategorija podataka trebala dopustiti kad za to postoji zakonska osnova i pod uvjetom da postoje odgovarajuće mjere za zaštitu osobnih podataka i drugih osnovnih prava kad je to opravdano zbog javnog interesa, te posebno u zdravstvene svrhe, na područjima kao što je javno zdravlje i socijalna zaštita, upravljanje zdravstvenim službama, posebno kako bi se osigurala kvaliteta i isplativost postupaka koji se koriste za rješavanje zahtjeva za ostvarenje pogodnosti i usluga iz sistema zdravstvenog osiguranja ili u svrhe historijskog, statističkog i naučnog istraživanja ili za usluge arhiviranja. GDPR se ne primjenjuje direktno u Bosni i Hercegovini, ali pravo na zaštitu ličnih podataka je ustavna kategorija koja proizilazi člana 8. Evropske konvencije. Osim toga u Bosni i Hercegovini ovo pitanje normirano je Zakonom o zaštiti ličnih podataka Bosne i Hercegovine („Službene novine Bosne i Hercegovine“, broj: 49/2006, 76/2011 i 89/2011) koji nije usklađen sa zakonodavstvom Evropske unije, iako ta obaveza proizilazi iz odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji.

4. PROBLEMI ZAŠTITE LIČNIH PODATAKA U VRIJEME PANDEMIJE COVID-19

Naprijed smo naveli koji je to zakonski okvir zaštite ličnih podataka u vezi sa zdravljem te ćemo se pokušati osvrnuti na realne situacije koje možemo sresti svakodnevno, a posebno s prisutne u vrijeme vanrednih okolnosti izazvanih pandemijom.

Naime, ranije smo naveli da pristup elektronskim podacima pacijenata imaju svi zdravstveni radnici zaposleni u određenoj ustanovi, te uz pomoć pristupne šifre imaju mogućnost pristupanja podacima svih pacijenata. Svaka ustanova koja obrađuje određene lične podatke dužna je o tome donijeti pravilnik u skladu sa zakonskim odredbama. Ustanove u Bosni i Hercegovini obavezne su donijeti pravilnik o provođenju Zakona o zaštiti ličnih podataka i pravilnik o načinu čuvanja tih podataka u skladu sa članom 11. Zakona o zaštiti ličnih podataka („Službeni glasnik BiH“, broj: 49/06, 76/11 i 89/11). Ovdje se postavljaju moralna i etička pitanja upotrebe, odnosno zloupotrebe podataka pacijenata koji su pohranjeni u sistemu, pa nerijetko imamo situacije da ljekari pristupaju ličnim podacima pacijenata i iste otkrivaju farmaceutskim kompanijama zarad različitih protunaknada i protuusluga. Uočava se problem čuvanja profesionalne tajne, ali i postupanja u skladu sa Hipokritovom zakletvom koju smo naveli u samom uvodu, kao i postupanje u skladu sa zakonskim normama iz oblasti zaštite ličnih podataka.

Kada je u pitanju pandemija COVID-19 virusom, u martu prošle godine svjedočili smo medijskim natpisima i snezacionalnim vijestima na portalima o objavljivanju spiska pacijenata

kojima su određene mjere izolacije. Naime, Kantonalni štab civilne zaštite Kantona 10 objavio je spisak pod nazivom „*Popis lica u izolaciji na dan 21.marta 2020. godine*“, koji je sadržavao lične podatke svih osoba kojima je određena mjera izolacije isamoizolacije. Objavljeni spisak sadržavao je: „lične podatke o imenu, prezimenu, godini rođenja, gradu/mjestu, zemlji iz koje je došlo lice, datumu početka izolacije, broju telefona“. Provedenim postupkom Agencija je utvrdila da su nadležni organi „javno objavili lične podatke ukupno 218 lica koja su pozitivna na virus korona kao ili lica kojima su određene mjere izolacije i samoizolacije, a ista nisu prekršila izdate naredbe“. [7] Prema stavu Agencije za zaštitu ličnih podataka iznesenom u navedenom Rješenju u slučaju pandemije kontrolor u smislu člana 3. Zakona o zaštiti ličnih podataka su nadležni organi na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, uključujući entitetske i kantonalne štabove civilne zaštite i drugi organi koji djeluju u ovoj vanrednoj situaciji. Također, istaknuto je da svaka obrada podataka mora biti pravična i zasnovana na zakonu. Dalje se navodi da podaci o zdravstvenom stanju građana spadaju u posebnu kategoriju ličnih podataka i kao takvi imaju i posebno mjesto u Zakonu o zaštiti ličnih podataka. Članom 9. stav (1) Zakona, zabranjena je obrada posebnih kategorija ličnih podataka, osim izuzetaka propisanih u stavu (2) istog člana Zakona, kojim je u tački g), regulisano da je obrada posebne kategorije ličnih podataka dozvoljena ako je to od posebnog javnog interesa ili u drugim slučajevima propisanim zakonom. U ovim slučajevima zakon mora sadržavati konkretne odredbe o adekvatnim mehanizmima zaštite. Zaštita ličnih podataka ne sprječava nadležne organe da preduzimaju mjere i aktivnosti u borbi protiv pandemije virusa korona. Međutim, na nadležnim organima je da i tom prilikom osiguraju zakonitu obradu ličnih podataka.

Svako objavljivanje ličnih podataka mora biti argumentovano i u cilju ostvarivanja javnog interesa. Kontrolor podataka dužan je provesti test tri koraka, kao i u svakom drugom obliku ograničavanja osnovnih ljudskih prava. Podsjetimo zaštita ličnih podataka jeste osnovno ljudsko pravo, bilo da se izvodi iz prava na privatnost, prava na privatni život ili posebnog prava na zaštitu ličnih podataka (prema Povelji EU). U skladu s naprijed navedenim obrada ličnih podataka opravdana je samo ako je: (a) u skladu sa zakonom, (b) ima legitimnu svrhu i (c) neophodna u demokratskom društvu radi postizanja legitimne svrhe.

Da bi obrada podataka bila u skladu sa zakonom, sam taj zakon mora ispunjavati određene kriterije: mora biti razumljiv i dostupan običnom građaninu.[8] U ovom konkretnom slučaju obrada podataka je zasnovana na zakonu jer član 9. Zakona o zaštiti ličnih podataka propisuje da jedan od izuzetaka opće zabrane obrade posebnih kategorija ličnih podataka jeste „obrada neophodna za zaštitu života, zdravlja, imovine i drugih vitalnih interesa nosioca podataka ili drugog lica za koje se saglasnost ne može dobiti (...)“ Obrada ličnih podataka bila je nužna kako bi se umanjila mogućnost širenja zaraze izazvane COVID-19. virusom. Dalje, kontrolor je podatke morao obrađivati u legitimne svrhe. nacionalna sigurnost, javna sigurnost, ekonomska dobrobit zemlje, sprječavanje nereda ili sprječavanje zločina, *te zaštita zdravlja* i morala ili zaštita prava i sloboda drugih. Dakle, u konkretnom slučaju ostvarivanje legitimnog cilja nije sporno. Problem se ukazao i u ispitivanju miješanja u nečije pravo, u skladu sa principom adekvatnosti i proporcionalnost. Da li ovakvo stanje moglo sprječiti blažim mjerama u odnosu na one koje su poduzete?

Agencija za zaštitu ličnih podataka je utvrdila da javno objavljivanje ličnih podataka lica koja su pozitivna na korona virus te lica kojima su izdate naredbe o izolaciji i samoizolaciji, a koja ne krše izdate naredbe, ne može se opravdati javnim interesom. Naročito se ne može opravdati objavljivanje podataka na način kao što su to pojedini javni organi učinili. Objavljivanje ovakvih podataka je osim što je prouzrokovalo probleme za pojedince u zajednici također narušilo u povjerenje u zdravstveni sistem iz razloga koje smo ranije naveli: obavezu čuvanja zdravstvenih podataka pacijenata od strane ljekara i medicinskog osoblja. Imajući u vidu navedeno, Agencija je utvrdila da javno objavljivanje ličnih podataka lica koja su pozitivna na virus korona i lica kojima su određene mjere izolacije i samoizolacije, a ista nisu prekršila izdate

naredbe, nije u skladu sa principom pravičnosti i zakonitosti iz člana 4. stav (1) tačka a) Zakona. S tim u vezi Agencija je naložila nadležnim organima da odmah uklone i blokiraju lične podatke o licima koja su pozitivna na korona virus kao i licima koja poštuju određene mjere izolacije i samoizolacije, čiji podaci su javno objavljeni.

Smatramo izuzetno ispravnim stav koji je Agencija za zaštitu ličnih podataka zauzela u ovom rješenju, posebno jer se u vrijeme masovne digitalizacije praćenje osoba kojima je određena mjera izolacije ili samoizolacije moglo riješiti naprimjer aplikacijama kojima bi se mogli prikupiti podaci i koji ne bi bili objavljeni javno. Ovakvo javno objavljivanje ličnih podataka osoba koje i nisu prekršile propisane mjere predstavlja kršenje osnovnih ljudskih prava. Posljedica ovakvog postupanja kontrolora podataka, odnosno Kantonalnog štaba civilne zaštite Kantona može biti i trebala bi biti podizanje tužbi nosilaca ličnih podataka pred nadležnim sudovima, a ukoliko isti ne utvrde povredu prava drugi i treći korak su apelacija Ustavnom sudu BiH, jer se radi o kršenju prava garantiranih Ustavom Bosne i Hercegovine ili u konačnici pred Evropskim sudom za ljudska prava u Strasbourg.

Bez obzira na pandemiju izazvanu COVID- 19 stanjem i vanrednim stanjem u kojem se država našla ona je prvenstveno u obavezi osigurati poštovanje ljudskih prava pojedinaca i ukoliko je pak ograničenje ili miješanje neophodno, ono mora biti u najblažoj mogućoj mjeri. Institucije i nadležni organi u konkretnom slučaju nisu pravilno proveli test proporcionalnosti, te su svojim odlukama prekršili osnovna ljudska prava 218 lica.

Pored naprijed navedenog i javnosti poznatog problema koji se odnosi na problem zaštite ličnih podataka koji se tiču zdravlja u vrijeme pandemije COVID-19 virusom, možemo istaći i problem prikupljanja ličnih podataka prilikom registracije za imunizaciju. Naime, registracija za imunizaciju u Zeničko-dobojskom kantonu se provodila na način da je stanovništvo imalo obavezu lično doći u ambulantu porodične medicine gdje se sačinjavao spisak prijavljenih uz predočenje lične karte, te upisivanje JMBG, adrese, broja lične karte i potpis. Smatramo zaista suvišnim i nepotrebnim ovakvo postupanje nadležnih zdravstvenih organa koji su donijeli odluku o načinu provođenja procesa registracije, iz razloga što se svi ti podaci nalaze već pohranjeni u AIS-u ili BIS-u, te nisu dostupni javnosti. Ranije smo naveli da su zdravstvene i sve druge ustanove obavezne osigurati lične podatke nosilaca u skladu sa Zakonom i zaštitu ličnih podataka, te internim pravilnicima. Ukoliko bi pojedinac uočio da su podaci prikupljeni na ovaj način iskorišteni u druge svrhe, svakako osim prigovora Agenciji za zaštitu ličnih podataka imaju pravo tražiti i sudsko odlučivanje.

Naravno, uvijek postoji i opasnost od „napada“ na baze podataka odnosno sisteme u kojima se pohranjuju podaci pacijenata. Tako se u martu ove godine u Švicarskoj dogodio „incident“. Naime uz podršku državnog ministarstva zdravstva kreirana je platforma za registraciju lica koja žele vakcinu odnosno lica koja su prošla postupak vakcinacije. Lični podaci za oko 240 000 vakcinisanih osoba postali su odjednom javno dostupni. [9] U slučaj se uključila i Nacionalna agencija za cyber sigurnost, te je pokrenut postupak utvrđivanja kršenja ljudskih prava. Utvrđeno je da elektronska knjižica koja je bila dostupna na platformi može da predstavlja problem u zaštiti prava na zaštitu ličnih podataka, te je četiri dana nakon napada, platforma uklonjena.

5. ZAKLJUČAK

Brojni su međunarodni pravni akti kojima se garantira zaštita ličnih podataka, kao i zaštita posebne kategorije osjetljivih ličnih podataka koji se odnose na zdravlje. U Bosni i Hercegovini je to osnovno ljudsko pravo, ustavna i zakonska kategorija. Posebno je ovo pitanje regulirano Zakonom o zaštiti ličnih podataka BiH.

Postoje izuzeci u kojima je dozvoljeno miješanje u osnovna ljudska prava i njihovo ograničavanje, koji su također propisani zakonom: javni interes i zaštita zdravlja su neki od njih. U vrijeme pandemije, institucije i državni organi su se pokazali nesprenni donoseći niz

odluka kojima su osnovna ljudska prava ograničena ili prekršena. Bez obzira na haotično stanje, vanredne okolnosti i broj zaraženih, te brigu za zdravlje stanovništva, pozitivna je obaveza države da učini sve što u njenoj nadležnosti i uloži maksimalne napore da osigura poštivanje osnovnih ljudskih prava. Novonastala situacija nije opravdanje za „nesmotrene“ odluke različitih organa koje su nanijele štetu pojedincima ograničavajući osnovna ljudska prava ili kršenjem istih. Obaveza je države da, i ako postoji potreba za ograničavanjem prava i sloboda, to bude provedeno u najblažoj mogućoj mjeri.

Nakon završetka pandemije za očekivati je pokretanje sudskih postupaka i podnošenja tužbi od strane pojedinaca protiv državnih organa i institucija u pitanju kršenja osnovnih sloboda i prava.

Zaštita ličnih podataka koji se odnose na zdravlje, posebna je kategorija ličnih podataka čije prikupljanje se mora vršiti sa posebnom pažnjom, a odavanje istih dovodi, ne samo do posljedica koje će snositi sam nosilac podataka, nego se ruši povjerenje u zdravstveni sistem i državu u cjelini.

6. LITERATURA

- [1] K. Dulčić, N. Bodiroga-Vukobrat, Zaštita osobnih podataka pacijenata u europskom i hrvatskom pravu, Zb. Prav. fak. Sveuč. Rij. (1991) v. 29, br. 1, 2008.
- [2] T. Mulder, The Protection of Data concerning Health in Europe, 5 EUR. DATA PROT. L. REV. 209., 2019.
- [3] Evropska konvencija o ljudskim pravima, Rim, 04. novembar 1950. godine
- [4] Slučaj Z. protiv Finske (Aplikacija broj. 22009/93), broj 9/1996/627/811, od 25. januara 1997. godine
- [5] European Union Agency for Fundamental Rights and Council of Europe, Handbook on European Data Protection Law, 2014.
- [6] Opća uredba o zaštiti ličnih podataka Evropske unije – General Data Protection Regulation – 2016/679
- [7] Rješenje Agencije za zaštitu ličnih podataka u BiH od 24. 03. 2020. http://www.azlp.ba/rjesenja/Archive.aspx?langTag=bsBA&template_id=149&pageIndex=, zadnje gledano 09.05.2021.
- [8] N. Ademović i ostali, Ustavno pravo Bosne i Hercegovine, Konrad Adenauer Stiftung, Sarajevo 2012., 275.
- [9] <https://www.swissinfo.ch/eng/swiss-online-vaccine-registry-probed-for-data-security-issues/46471504>, zadnje gledano 09.05.2021.